

การจัดการเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพแหล่งเรียนรู้และ
ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนช่างศิลปหัตถกรรม
พื้นถิ่นในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

**The Management for Increasing Efficiency
of Learning Resources and Cultural Tourism
of Handicraft Communities
in Muang District, Chiang Mai Province**

ศราวุธ กันทาจา¹

Sarawut Kuntaja

บทคัดย่อ

เมืองเชียงใหม่เป็นเมืองที่อุดมไปด้วยศิลปวัฒนธรรม มีชุมชนช่างผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นถิ่นเป็นจำนวนมาก ปัจจุบันแหล่งผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นถิ่นเหล่านั้น เป็นทั้งแหล่งเรียนรู้และท่องเที่ยวที่สำคัญและมีคุณค่ามากของเมืองเชียงใหม่ แต่การจัดการแหล่งเรียนรู้และท่องเที่ยวในแหล่งดังกล่าว ยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร การศึกษาครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเสนอรูปแบบและวิธีการจัดการเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพแหล่งเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

¹ นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาการจัดการศิลปและวัฒนธรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ชุมชนช่าง ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า มี ภูมิปัญญาในการทำงานศิลปหัตถกรรมพื้นถิ่น จำนวน 5 แห่ง ได้แก่ งานเครื่องเงินและงานดุนโลหะ 1 แห่ง งานทองเหลืองประเภททำฉัตร 1 แห่ง งานหล่อโลหะประเภทพระพุทธรูป 1 แห่ง งานกระดาดประเภท ทำโคมและตุ่ง 1 แห่ง งานเครื่องเงิน 1 แห่ง โดยเป็นแหล่งเรียนรู้และ ท่องเที่ยวที่ประชาชนและผู้ประกอบการในชุมชนดำเนินการเอง ขาด การส่งเสริมประชาสัมพันธ์ ขาดสื่อการเรียนรู้และสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านการท่องเที่ยว จึงเป็นไปอย่างไร้ทิศทาง การศึกษาครั้งนี้ จึงเสนอให้ชุมชนช่างแต่ละแห่งรวมกลุ่มขับเคลื่อนด้วยพลังชุมชน อาทิ จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้และสาธิตขึ้นในชุมชนด้วยการมีส่วนร่วมของช่าง ศิลปหัตถกรรมพื้นถิ่นและผู้ประกอบการ สร้างสื่อการเรียนรู้พื้นฐานต่างๆ เช่น ป้ายนำชม เอกสารแผ่นพับตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกในการ ท่องเที่ยวต่างๆ รวมทั้งประสานความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ ใน ท้องถิ่น เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพให้เป็นแหล่งเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรมที่ยั่งยืน

คำสำคัญ : ชุมชนช่างผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นถิ่น
แหล่งเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

Abstract

Chiang Mai, the city full of arts and culture with numbers of handicraft communities, is one of the learning and tourist centers in Thailand. Nowadays there are a large number of tourists visiting Chiang Mai more than in the past. Yet, the management of making such learning center and tourist center is not very efficient. Therefore, the objective of this research is to study and suggest ways to enhance the efficiency of learning center and make the tourist center to be sustainable in the future.

The results of the study showed that in Chiang Mai, among 5 handicrafts communities; that is, 1 silverware making, 1 brassware making, 1 Buddha image and metal casting, 1 paper lanterns and Tung making, 1 lacquer ware making, there are not enough government supports, public relations, learning media and good facilities for tourists. In order to make it better, this study guides each community to assemble its craftsman within its community to establish the learning center and demonstrate the handicraft located in the community with community craftsman, create the new learning media such as pamphlet, leaflet, sign, as well as coordinate with other government and private sectors to enhance the efficiency of being the learning center and the tourist center to be sustainable in the future.

Keyword: handicraft communities, learning source, cultural tourism

บทนำ

จังหวัดเชียงใหม่ เป็นเมืองที่มีอารยธรรมและประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน กว่า 700 ปี เป็นดินแดนแห่งศิลปวัฒนธรรมที่มีความโดดเด่นในงานศิลปหัตถกรรมจากการประดิษฐ์และรังสรรค์ให้เป็นงานฝีมือที่แสดงออกมา ในรูปแบบต่างๆ ของช่างผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นถิ่นหรือในภาษาเหนือเรียกว่า “สล่า” (นิทรรศการศิลปะเครื่องปั้นดินเผา กลุ่มสล่าเขลางค์, 2550, น. 2) ประกอบกับเชียงใหม่เป็นเมืองที่อุดมไปด้วยทรัพยากรทางธรรมชาติอันเป็นแหล่งวัตถุดิบที่หลากหลายพร้อมกับมีภูมิศาสตร์ทางกายภาพ และสิ่งแวดล้อมทางด้านภูมิอากาศที่มีอิทธิพลและเอื้อต่อการสร้างสรรค์ผลงานที่สอดคล้องกับความเชื่อชีวิตความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมและพิธีกรรมต่างๆ ดังปรากฏในวิถีชีวิตประจำวันอย่างเห็นได้ชัด หากมองย้อนไปในสมัยพระยาเม็งราย หลังจากที่พระองค์ได้ทรงสร้างเวียงกุมกามได้เสร็จสิ้นสมบูรณ์ พระองค์ทรงยกพลสู้รบตีเมืองอังวะพุกาม พม่า ได้ช้างเผือก ช้างเครื่อง ช้างเงิน ช้างคำ ช้างทอง (ทองเหลือง) ช้างเหล็กที่มีประมาณ 500 ครอบครว โดยได้เอาช้างดีคำ (ทอง) มาไว้ ณ เมืองเชียงตุง ประเทศพม่า ส่วน ช้างเผือกไว้เมืองเชียงแสน และเอาช้างเครื่อง ช้างเหล็ก ช้างทอง มาไว้ยังเมืองกุมกาม ทำให้มีช้างทั้งหลายมาอยู่สร้างอารยธรรมคู่กับบ้านกับเมืองล้านนานับแต่นั้นมา (จินตนา มัชฌมบุรุษ, 2539, น. 45-46) และในระยะต่อมาช่วงปี พ.ศ. 2310 นโยบายเก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมืองของพระเจ้ากาวิละได้กวาดต้อนผู้คนเข้ามาอยู่ในเชียงใหม่ทั้งหมดโอฬารศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นช้างทอง ช้างตอง ช้างแต้ม ช้างเหล็ก ช้างเงิน ช้างเผือก ช้างกลอง ฯลฯ เข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่ในเมืองเชียงใหม่เพื่อฝึกเป็นอาชีพและจัดทำส่งคัมหลวง โดยบริเวณที่จัดให้ช้างเผือกอยู่นั้น คือ บริเวณระหว่างกำแพงชั้นนอกกับกำแพงชั้นใน ซึ่งปัจจุบันยังคง

มีชื่อหมู่บ้านหรือชุมชนต่างต่าง ๆ รายรอบตั้งแต่บริเวณแจ้งศรีภูมิถึงแจ้งภูเือง เช่น ถนนข้างหล่งก็จะมีช่างที่เชี่ยวชาญหล่อพระพุทธรูปข้างเงิน ก็รวมตัวกันอยู่บริเวณ ชุมชนวัวลาย ด้านนอกกำแพงประตูเชียงใหม่ (สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2554, น. 83)

ด้วยการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม ที่เป็นไปตามยุคสมัยของกาลเวลา ชุมชนบางชุมชนได้สูญเสีย องค์ความรู้ด้านศิลปหัตถกรรมพื้นถิ่นที่มีอยู่ในชุมชน นั้นแล้ว (จินตนา มัชฌมบุรุษ, 2539, น. 49-50) แต่อย่างไรก็ดี ยังคงมีชุมชนที่มีการสืบทอดภูมิปัญญาของช่างพื้นถิ่นในแขนงต่าง ๆ หลงเหลืออยู่ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เช่น ชุมชนพวกแต้ม มีการทำคร้วทอง (ทองเหลือง), ชุมชนเมืองสาตร มีการผลิตตุ้, โคมและภูมิปัญญาการถักข้าว, ชุมชนข้างหล่ง มีช่างที่สืบทอดเรื่องการหล่อพระพุทธรูปจากทองเหลือง, ชุมชนนันทารามและชุมชนศรีปันคร้ว มีการสืบทอดการทำเครื่องเงิน มีรูปแบบและวิธีการทำที่วิจิตรงดงาม และชุมชนที่มีชื่อเสียงด้านการทำเครื่องเงินและการดุนโลหะ นั่นคือ ชุมชนวัวลาย และไกลออกไปโดยรอบ ได้แก่ ชุมชนแม่เหียะที่มีภูมิปัญญาของช่างทำเครื่องปั้นดินเผา และงานทำประทีปจากขี้ผึ้ง ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ทั้งหมด 9 แห่ง ปัจจุบันยังเป็นแหล่งผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นถิ่นเหล่านั้นอยู่ รวมทั้งเป็น ทั้งแหล่งเรียนรู้และท่องเที่ยวที่สำคัญอันทรงคุณค่ามากของเมืองเชียงใหม่ หากแต่การจัดการแหล่งเรียนรู้และท่องเที่ยวในแหล่งดังกล่าว ยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ผู้ศึกษาได้เล็งเห็นความสำคัญของแหล่งองค์ความรู้ที่มีอยู่ ซึ่งน่าจะสามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้และท่องเที่ยวในเชิงวัฒนธรรมที่มีศักยภาพที่ดียิ่งขึ้น กลายเป็นแหล่งเผยแพร่ เรียนรู้ และเป็นที่รู้จักแก่นักท่องเที่ยวและคนทั่วไปเป็นการเพิ่มมูลค่าทาง

เศรษฐกิจของเมืองเชียงใหม่ในอนาคต

ชุมชนช่างแหล่งผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นถิ่นทั้ง 5 แห่งนั้น เป็นทั้งแหล่งเรียนรู้และท่องเที่ยวที่มีอยู่เดิมแล้ว แต่การจัดการแหล่งเรียนรู้และท่องเที่ยวในแหล่งดังกล่าว ยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร และประชาชน และผู้ประกอบการในชุมชนดำเนินการเอง จึงขาดการจัดการที่เหมาะสม ผู้ศึกษาได้มีความตั้งใจในการศึกษาปัญหาที่เกิดจากการบริหารจัดการ แหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่นั้นและจะได้ นำเสนอวิธีการหรือแนวทางในการเพิ่มศักยภาพแหล่งเรียนรู้เหล่านั้นให้เกิดประสิทธิภาพมากขึ้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและผลผลิตงานศิลปหัตถกรรมของชุมชนช่างศิลปหัตถกรรมพื้นถิ่นต่างๆ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาถึงคุณค่าของงานศิลปหัตถกรรม ตลอดจนสภาพปัญหาของชุมชนช่างศิลปหัตถกรรมพื้นถิ่นต่างๆ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
3. เพื่อเสนอรูปแบบและวิธีการจัดการเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพชุมชนช่างศิลปหัตถกรรมพื้นถิ่นให้เป็นแหล่ง การเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการการเรียนรู้

การเรียนรู้ เป็นการใช้กระบวนการเรียนรู้ค้นหาคำรู้และความรู้และสิ่งประดิษฐ์ หรือชิ้นงาน หรือรวมเรียกว่าผลผลิต แนวคิด และทฤษฎี

เกี่ยวกับการเรียนรู้สาระทัศนศิลป์ของพื้นฐานวัฒนธรรมชุมชนที่นำมาศึกษาประการแรก คือ การเรียนรู้ทางศิลปะเป็นการเรียนรู้ที่ก่อให้เกิดความรู้ และคุณค่าของสิ่งนั้นๆ เนื่องจากความรู้ดังกล่าวเป็นศาสตร์ด้านสุนทรียะเป็นหัวใจสำคัญ การเรียนรู้ทางศิลปะเป็นการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนเปลี่ยนพฤติกรรม 3 ด้าน คือ ด้านพุทธิพิสัย เป็นการเปลี่ยนแปลงด้านสมองของผู้เรียนจากการไม่รู้ไม่เข้าใจโดยเน้นการหาเหตุผลเป็นเรื่องสำคัญด้านถัดมาเป็นทักษะพิสัย เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนด้านทักษะ ทั้งการพูด ความคิด การปฏิบัติ การเขียน คือ การทำให้ผู้เรียนมีทักษะต่างๆ อย่างฉับไว โดยการให้ฝึกแก้ปัญหา คิดสร้างสรรค์ การแก้ปัญหาในงาน การประดิษฐ์ การฝึกพูด การวิจารณ์งาน เป็นสิ่งที่ฝังแน่นกับผู้เรียนอย่างแท้จริงและสุดท้ายด้านจิตพิสัย เป็นการเปลี่ยนแปลงทางคุณลักษณะด้านจิตใจ อารมณ์ ความรู้สึกของคนซึ่งเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการรับรู้และการเรียนรู้ในเชิงคุณภาพ

ประการที่สอง คือ การเรียนรู้โดยการสังเกตหรือการเลียนแบบ และทฤษฎีแรงจูงใจ ซึ่งตามทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญาของอัลเบิร์ต บันดูรา (Albert Bandura) มีความเชื่อว่า การเรียนรู้ของมนุษย์ส่วนมากเป็นการเรียนรู้โดยการสังเกต หรือลอกเลียนแบบ แต่เนื่องจากคนเรามีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอยู่เสมอ ดังนั้น การเรียนรู้จึงเกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน กับสิ่งแวดล้อมในสังคม ซึ่งทั้งผู้เรียนและสิ่งแวดล้อมต่างมีอิทธิพลต่อกัน (ชุตินา เวทการ, 2551, น. 18-33)

2. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นการเดินทางของผู้คนหรือกลุ่มคนจากสถานที่ที่อยู่ประจำไปยังท้องถิ่นอื่น เพื่อชื่นชมกับเอกลักษณ์

ความมั่งคั่งทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนอื่น ทั้งนี้ จะต้องเคารพในวัฒนธรรมของกันและกัน เพื่อก่อให้เกิดมิตรภาพความรู้ ความเข้าใจและความซาบซึ้ง ตีรงใจในวัฒนธรรมของชุมชนนั้นๆ อีกทั้งต้องคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อบุคคลวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในชุมชนนั้นให้น้อยที่สุดในขณะเดียวกันชุมชนท้องถิ่นผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมก็ได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวในด้านการสร้างรายได้และการจ้างงาน อันนำมาซึ่งการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคม (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548)

3. แนวคิดทรัพยากรที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว

สถานที่ท่องเที่ยวถือเป็นแหล่งทรัพยากรที่ถือว่าเป็นสินค้าหลักทางการท่องเที่ยว เปรียบเสมือนเป็นสินค้า ในเชิงธุรกิจที่จะขายให้นักท่องเที่ยว จึงต้องมีการพัฒนาแหล่งทรัพยากรนั้นๆ โดยเพิ่มศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวขึ้นให้สูงขึ้นและทรงคุณค่ามากขึ้นเพื่อเกิดแรงดึงดูดให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาใช้บริการเพิ่มมากขึ้นกว่าเดิม การบริหารจัดการเรื่องดังกล่าวจึงต้องอาศัยส่วนประสมของการการตลาด (Marketing Mix) หรือ 4 Ps มาใช้ในการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว (ปิยพร ทาวิกุล, 2544, น. 14-16) ส่วนประสมของการการตลาด (Marketing Mix) มีองค์ประกอบดังนี้

1. ผลิตภัณฑ์ (product) องค์ประกอบหลักของการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว จะต้องมีส่วนประกอบอย่างน้อย 4 ปัจจัยกล่าวคือ มีสิ่งดึงดูดใจการท่องเที่ยว (Attraction) จัดเส้นทางคมนาคมขนส่งเข้าถึง (Accessibility) ที่สะดวกจะสามารถเชื่อมโยงนักท่องเที่ยวให้เข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้ และในแหล่งท่องเที่ยวต้องมี สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) ทำให้นักท่องเที่ยวรู้สึก สะดวกสบายปลอดภัย และความประทับใจจากการท่องเที่ยวได้มากขึ้นรวมถึงความเป็นมิตรไมตรีจากเจ้าของท้องถิ่น (Amity) เป็นองค์ประกอบสำคัญที่

ทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเยี่ยมเยือนแล้วเกิดความประทับใจจนอยากเดินทางเข้ามาซ้ำอีก เช่น การให้การต้อนรับอย่างอบอุ่น การแสดงความโอบอ้อมอารี และการให้ความช่วยเหลือด้านต่าง ๆ

2. ราคา (Price) แต่ละแหล่งท่องเที่ยวมีหลายระดับ ไม่สามารถกำหนดได้ว่าราคาที่เหมาะสมที่สุดคือเท่าใดและราคาดังนั้นยังขึ้นกับฤดูกาลของการท่องเที่ยวอีกด้วย

3. ช่องทางในการจัดจำหน่าย (Place)

4. การส่งเสริมทางการตลาด (Promotion) เป็นการส่งเสริมภาพลักษณ์และเผยแพร่การท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ อาทิ การโฆษณา การประชาสัมพันธ์ การใช้บุคคลขายตรงและการส่งเสริมการขาย (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548)

วิธีการศึกษา

รูปแบบงานวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา และคุณค่าของงานศิลปหัตถกรรม ตลอดจนสภาพปัญหาของชุมชนช่างศิลปหัตถกรรมพื้นที่ต่าง ๆ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อเสนอรูปแบบและวิธีการจัดการเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพชุมชนช่างศิลปหัตถกรรมพื้นที่ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ขอบเขตการศึกษา

พื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

(1) ประชากรในการศึกษารั้งนี้ คือ งานศิลปหัตถกรรมและ

ชุมชนผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นถิ่นในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ และผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อเก็บข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้

(2) กลุ่มตัวอย่างและวิธีการคัดเลือกตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างของการศึกษาครั้งนี้ มี 2 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 ประชาชน ช่างศิลปหัตถกรรมแขนงต่างๆ และผู้ประกอบการงานศิลปหัตถกรรม ในชุมชนผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นถิ่นต่างๆ จำนวนหนึ่ง ใช้วิธีการคัดเลือกตัวอย่างแบบจงใจ (Purposive Sampling) เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาและผลผลิตงานศิลปหัตถกรรมของชุมชนช่างศิลปหัตถกรรมพื้นถิ่นต่างๆ

กลุ่มที่ 2 นักท่องเที่ยว นักวิชาการ ผู้นำชุมชน และผู้ประกอบการงานศิลปหัตถกรรมในชุมชนผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นถิ่นต่างๆ จำนวน 150 คน ใช้วิธีการคัดเลือกตัวอย่างแบบจงใจ (Purposive Sampling) เพื่อเก็บข้อมูลความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพแหล่งเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นถิ่นในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ใช้เครื่องมือในการเก็บและรวบรวมข้อมูล คือ

1. แบบสัมภาษณ์ (Interview) ซึ่งเป็นทั้งแบบสัมภาษณ์ทั้งที่มีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาและรายละเอียดต่างๆ ของงานศิลปหัตถกรรมและชุมชนผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นถิ่น

2. แบบสอบถาม เพื่อเก็บข้อมูลแหล่งผลิตและชุมชนผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นถิ่น ตลอดจนความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ

การจัดการเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพแหล่งเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

3. การสังเกตการณ์ (Observational) เพื่อสังเกตการณ์การดำเนินการผลิตงานศิลปหัตถกรรมของชุมชนผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นถิ่นต่างๆ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

การเก็บข้อมูล

1. การเก็บข้อมูลภาคเอกสาร

เป็นการศึกษาข้อมูลจากเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมพื้นถิ่น และกระบวนการจัดการองค์ความรู้ โดยทำการเก็บข้อมูลที่ได้จากหนังสือ บทความทางวิชาการ งานวิจัย เอกสารต่างๆ ที่ได้รับการยอมรับในวงวิชาการและมีการตีพิมพ์ออกสู่สาธารณชน ซึ่งได้มีการสืบค้นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาเชิงช่างทั้งจากสำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และห้องสมุดประจำคณะจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

2. การเก็บข้อมูลภาคสนาม

ทำการเก็บข้อมูลภาคสนามเพื่อเก็บข้อมูลงานศิลปหัตถกรรมและการดำเนินการ ในชุมชนผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นถิ่นต่างๆ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ด้วยเครื่องมือวิจัยต่างๆ ดังนี้

- แบบสอบถาม (Questionnaire)
- แบบสัมภาษณ์ (Interview)
- การสังเกตการณ์ (Observational)

การวิเคราะห์ข้อมูล (Analysis) และแปลความ (Interpretation)

ทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาจากการเก็บข้อมูลทั้งภาคเอกสาร

และภาคสนาม นำมาจัดระเบียบ จำแนกแหล่งชุมชนผลิตและประเภทของงานศิลปหัตถกรรมพื้นถิ่น และวิเคราะห์คุณค่าของงานศิลปหัตถกรรม และแหล่งชุมชนผลิตงานศิลปหัตถกรรม พื้นถิ่นต่างๆ เหล่านั้น จากนั้นทำการคัดเลือกแหล่งชุมชนผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นถิ่น ที่มีคุณค่าเป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่นเชียงใหม่และความสำคัญเหมาะสมต่อการเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยการสร้างเกณฑ์การวัดค่าหรือมาตรวัดค่าเพื่อประเมินค่าความสำคัญของชุมชนผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นถิ่น จากนั้นทำการศึกษาในรายละเอียดเพิ่มเติมและสังเคราะห์ออกมาเป็นเส้นทางการเรียนรู้และท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรม และนำเสนอรูปแบบและวิธีการจัดการเส้นทางการเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ชุมชนช่างศิลปหัตถกรรมพื้นถิ่นในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ให้บรรลุเป้าหมายต่อไป

ผลการศึกษา

จากการสำรวจศึกษาเบื้องต้นในเขตพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ พบชุมชนช่างศิลปหัตถกรรมพื้นถิ่น จำนวน 9 แห่ง สามารถจำแนกประเภทเป็นประเภทของงานศิลปหัตถกรรมพื้นถิ่นออกได้ ดังนี้

ประเภทงานเครื่องเงินและงานดุนโลหะ 1 แห่ง คือ ชุมชนช่างทำเครื่องเงิน และดุนโลหะวัวลาย ตำบลหายยา

ประเภทงานทองเหลืองประเภททำฉัตร 1 แห่ง คือ ชุมชนช่างทำฉัตร และควดตอง (ทองเหลือง) วัดพวกแต้ม ตำบลพระสิงห์

ประเภทงานหล่อโลหะประเภทพระพุทธรูป 1 แห่ง คือ ชุมชนช่างหล่อโลหะประดิษฐ์เชียงใหม่ ตำบลช่างหล่อ

ประเภทงานกระดาดประเภททำโคมและตุ้ 1 แห่ง คือ ชุมชนช่างกระดาดโคมและตุ้วัดเมืองสาตร ตำบลหนองหอย

ประเภทงานเครื่องเงิน 2 แห่ง คือ ชุมชนช่างเครื่องเงินบ้านศรีปันคร้ว ตำบล ท่าศาลา และชุมชนช่าง เครื่องเงินนันทาราม ตำบล หายยา

ประเภทงานทำเครื่องดนตรีพื้นเมือง 1 แห่ง คือ ชุมชนอมรนิเวศน์ ตำบลป่าแดด

ประเภทงานเครื่องปั้นดินเผา 1 แห่ง คือ ชุมชนท่าข้าม ตำบล แม่เหียะ

ประเภทงานทำประติมากรรมจากขี้ผึ้ง 1 แห่ง คือ ชุมชนวัดหนองคำ ตำบลช้างม้อย

แหล่งชุมชนช่างศิลปหัตถกรรมพื้นถิ่นต่างๆ เหล่านี้ มีลักษณะเป็นชุมชน แหล่งผลิตงานศิลปหัตถกรรม พื้นถิ่นที่มีผู้ประกอบการอยู่รวมกันหรือใกล้เคียงกันอยู่ในพื้นที่เดียวกันหลายแห่ง และมีบางแห่งเป็นชุมชนช่างศิลปหัตถกรรมพื้นถิ่นที่เป็นรู้จักกันเป็นอย่างดี ซึ่งเป็นทั้งแหล่งเรียนรู้และท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงของจังหวัดเชียงใหม่

แต่สภาพการณ์ของแหล่งเรียนรู้และท่องเที่ยวเหล่านี้มีลักษณะที่ประชาชนและผู้ประกอบการในชุมชนดำเนินการเอง ขาดการประชาสัมพันธ์ สื่อการเรียนรู้และสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยว จึงดำเนินไปอย่างไร้ทิศทาง

จากข้อมูลของแหล่งชุมชนช่างศิลปหัตถกรรมพื้นถิ่นในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 9 แห่ง ที่ได้สำรวจศึกษาในเบื้องต้น จึงได้ทำการคัดเลือกแหล่งชุมชนผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นถิ่นเหล่านั้น โดยการสร้างเกณฑ์การวัดค่าหรือมาตรวัดค่าเพื่อประเมินค่าความสำคัญของชุมชนผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นถิ่นที่มีคุณค่าความสำคัญเป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่นเชียงใหม่และมีความเหมาะสมต่อการเป็นแหล่งเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งผลการคัดเลือกได้ชุมชน

ช่างศิลปหัตถกรรมพื้นถิ่น จำนวน 5 แห่ง เพื่อสำหรับการจัดการให้เป็นแหล่งเรียนรู้และท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรมชุมชนช่างศิลปหัตถกรรมพื้นถิ่นเชียงใหม่

จากนั้นผู้ศึกษาทำการศึกษาและเก็บข้อมูลในรายละเอียดเพิ่มเติมของชุมชนช่างศิลปหัตถกรรมที่ได้รับการคัดเลือกทั้ง 5 แห่ง ที่เกี่ยวกับคุณค่าทั้งในทางลักษณะชุมชนช่าง ลักษณะศิลปหัตถกรรมและผลิตภัณฑ์ และเทคนิควิธีผลิต ตลอดจนสื่อและสิ่งอำนวยความสะดวกที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้และท่องเที่ยวในแหล่งชุมชนช่างศิลปหัตถกรรม เพื่อจะนำมาจัดการให้เส้นทางทางการเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต่อไป มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ชุมชนช่างทำเครื่องเงินและคุณโลหะวัลลาย ตำบลหายยา

ชุมชนวัลลายมีประวัติและความเป็นมาที่ยาวนานกว่า 200 ปี ในยุคที่พระเจ้ากาวิละได้มีการริเริ่มสร้างเชียงใหม่ให้กลับมามีชีวิตอีกครั้งหนึ่ง หลังจากเป็นอิสระจากการปกครองของพม่า โดยอพยพชาวเมืองปู้ เมืองจัวลาย และชาวเมืองคง แถบลุ่มแม่น้ำสาละวิน (พม่าปัจจุบัน) มีฝีมือและความชำนาญในการเครื่องเงิน เริ่มอพยพระหว่างปี พ.ศ. 2342 – 2347 มาอาศัยอยู่รอบกำแพงเมือง ตั้งชื่อชุมชนแห่งใหม่นี้ว่า “วัลลาย” ตามเมืองเดิมที่จากมา เพื่อรำลึกถึงรากเหง้าของชุมชน โดยมีวัดศรีสุพรรณ วัดหมื่นสารเป็นศูนย์กลางของชุมชนย่านวัลลาย มีลักษณะเป็นชุมชนช่างงานศิลปหัตถกรรมประเภทคุณโลหะและอลูมิเนียม และการทำเครื่องเงิน มีผลิตภัณฑ์ภายในชุมชนได้แก่ขันเงิน ภาพหุ่นดำที่เกิดจากการคุณโลหะชนิดต่างๆ เครื่องประดับ เครื่องใช้ภายในครัวเรือน และของที่ระลึกต่างๆ เช่น ที่คั่นหนังสือ โดยมีแหล่งผลิตอยู่ในบ้านช่างแต่ละบ้านในชุมชน อีกส่วนหนึ่งชุมชนนี้มีการรวมตัวในนามกลุ่มผู้ผลิตซึ่งอยู่ภายในวัด และกลุ่มผลิตย่อยในชุมชน ซึ่งในชุมชนมีร้านค้าเรียงราย

ไปตามถนนวิบูลย์มากกว่า 15 ร้าน จุดเด่นของชุมชนนี้ คือ มีวัดเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้และยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวอยู่แล้ว โดยมีนิทรรศการ และมีการสาธิตในศูนย์เรียนรู้ มีแผนพับเป็นสื่อกลางในการเผยแพร่องค์ความรู้และเป็นสื่อประชาสัมพันธ์แหล่งเรียนรู้จุดต่างๆ ภายในชุมชน และเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สามารถเข้าถึงง่าย โดยปัจจุบันมีช่างที่มีความชำนาญในการผลิต มากกว่า 30 คน

2. ชุมชนช่างทำฉัตรและคั้วตอง (ทองเหลือง) วัดพวกแต้ม ตำบลพระสิงห์

ชุมชนวัดพวกแต้ม เป็นชุมชนดั้งเดิมตั้งอยู่ในเขตคูเมืองโบราณในตำบลพระสิงห์ เป็นแหล่งของการทำคั้วตอง คือ งานโลหะลั่นนา โดย “ตอง” หมายถึง ทองแดง จังโก เป็นงานทองเหลืองที่ดีขึ้นรูป ฉลุในรูปแบบของเครื่องประดับร่างกายหรือเพื่อประดับในการแสดงฟ้อนรำของลั่นนา เช่น ปิ่น ดอกไม้ไหว เล็บสำหรับฟ้อนเล็บ ส่วน คั้วตองสำหรับวัด จะเป็น คั้วตองขนาดใหญ่ที่ใช้ประดับในวัดวาอาราม เช่น ฉัตร สัปทนพุ่มดอกไม้เงินทอง เครื่องสูง โดยแหล่งผลิตจะอยู่ในวัดพวกแต้มซึ่งเป็นการรวมกลุ่มของคนในชุมชน ซึ่งมีเจ้าอาวาสวัดพวกแต้มเป็นผู้ที่เป็น กำลังหลักในการสืบทอดองค์ความรู้ และก็ได้ใช้วัดเป็นสถานที่สำหรับเป็นแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาช่างพื้นถิ่นด้านการทำคั้วตอง ได้แก่ การสร้างพิพิธภัณฑสถานคั้วตองขึ้นในชุมชน และจัดให้มีวิทยากรประจำชุมชนสำหรับถ่ายทอดความรู้ให้แก่นักท่องเที่ยวและผู้สนใจ

3. ชุมชนช่างหล่อโลหะประตูลีแข้งใหม่ ตำบลช่างหล่อ

ชุมชนช่างหล่อนั้น มีอาณาเขตระหว่างสี่แยกประตูสวนปรงกับสี่แยกประตูแข้งใหม่ มีถนนช่างหล่อผ่านหน้าหมู่บ้าน อยู่ติดกับคูเมืองด้านประตูแข้งใหม่ และประตูสวนปรง จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุของหมู่บ้านช่างหล่อ ได้กล่าวว่า สมัยก่อนบริเวณที่เป็นบั้งช่างหล่อนี้ผู้คน

อาศัยอยู่มีประมาณ 20 ครอบครัว ทุกครัวเรือนมีอาชีพ หล่อพระพุทธรูป มาประมาณ 3 - 4 ชั่วคนแล้ว ปัจจุบันมีครอบครัวที่ยังคงประกอบอาชีพนี้ - หล่อ พระพุทธรูป แบบโบราณนี้เพียง 3 ครอบครัวเท่านั้น โดยแหล่งผลิตจะอยู่ภายในบ้านของคนในชุมชน ซึ่งหากจะศึกษาเรียนรู้ จะต้องเข้าไปศึกษา กับเจ้าของบ้าน ณ บ้านที่ผลิตซึ่งจะมีช่างที่ผลิตหลังละ 2 - 3 คนส่วนใหญ่จะเป็นผู้สูงอายุและเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ไม่มีศูนย์การเรียนรู้และเครื่องมือหรือสื่อสำหรับให้ข้อมูลยังคงเป็นการเรียนรู้แบบปากต่อปากและสังเกตจากการการปฏิบัติจริง

4. ชุมชนช่างกระตาศโคมและตุ้มวัดเมืองสาตร ตำบลหนองหอย

บ้านเมืองสาตร เป็นหมู่บ้านหนึ่งของตำบลหนองหอย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ปัจจุบันเป็นชุมชนหนึ่ง ที่ตั้งอยู่ในแขวงกาวิละ เทศบาลนครเชียงใหม่ “เมืองสาตร” มาจากคำว่า “เมืองสาต” เดิมเป็นหัวเมืองอยู่ใกล้เมืองเขมรรัฐเชียงตุง เมืองสาตเป็นอำเภอที่มีประชากรชาวไทยใหญ่อาศัยอยู่หนาแน่น รองลงมาเป็นคนไทยเขิน เมืองสาต เป็นเมืองที่เงียบสงบ เหตุที่ตั้งชื่อเมือง ว่าเมืองสาตก็เพราะสมัยก่อนมีคนสานสาตกันมาก (สาต ก็คือ เสื่อ) ปัจจุบันชุมชนบ้านเมืองสาตร เป็นที่เลื่องลือและมีชื่อเสียงในด้านการทำ “โคม” เป็นอย่างยิ่ง เป็นแหล่งผลิตโคมที่ใหญ่ที่สุดในภาคเหนือ โดยมีแม่ครูบัวไหล คณะปัญญา เป็นผู้ริเริ่มงานหัตถกรรมการทำโคมล้านนาโดยประดิษฐ์ขึ้นจากวัสดุพื้นบ้านไม่ว่าจะเป็นไม้ไผ่ กระตาศสา หรือผ้าดิบ ในระยะแรกๆ ก็คิดค้นมาไม่กี่แบบ อาทิ โคมธรรมจักร หรือโคมแปดเหลี่ยม โคมรูปเพชร โคมรูปดาว โคมปักเป้า โคมผัด โคมหูกะต่าย โคมด้าง โคมปัก และต่อมาก็คิดค้นประดิษฐ์โคมรูปทรงใหม่ๆ ขึ้นมา สร้างสรรค์ให้มีความแปลกใหม่ อย่างเช่น โคมญี่ปุ่น โคมร่ม โคมเอวหรือโคมต่อ (โคมหลายใบต่อกัน) ซึ่งชื่อเรียกโคมตั้งขึ้นมาเองตามรูปทรงของมัน และการทำโคม

ก็ได้ถ่ายทอดองค์ความรู้ไปยังเพื่อนบ้านจนทำให้ชุมชนมีแหล่งผลิตมากกว่า 10 หลังคาเรือนและมีร้านที่จำหน่ายสินค้าภายในชุมชน กว่า 20 ร้าน ซึ่งชุมชนก็ได้ใช้บ้านแม่บัวไหล เป็นสถานที่ในการเป็นศูนย์สาธิตและเผยแพร่ความรู้ มีแผ่นพับและสื่อการเรียนรู้ ในรูปแบบเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง และมีวิดีโอบันทึกการทำโคมในรูปแบบต่างๆ ไว้ให้ชม

5. ชุมชนช่างเครื่องเขินบ้านศรีปันคร้ว ตำบลท่าศาลา

ชุมชนช่างเครื่องเขินบ้านศรีปันคร้ว มีประวัติความเป็นมาว่า สองร้อยปีที่ผ่านมาแล้ว ตั้งอยู่ ณ ตำบลท่าศาลา มีกรรมวิธีการทำเครื่องเขินหรือเครื่องรัก เริ่มจากการนำไม้ไผ่มาขึ้นรูปทั้งแบบการสาน การขด จากนั้นจึงนำยาง “รัก” มาเป็นวัสดุในการประสานไม้ให้ติดกันและฉาบผิวเพื่อให้เกิดความคงทน สวย และเงางามในการตกแต่งลวดลาย บนพื้นผิวของเครื่องเขินจะใช้ “หาง” หรือสีชาดทำให้เกิดลวดลายโดย การใช้ฟูกันจุ่มยางรักผสมชาด หยดลงบนพื้นภาชนะแล้ววาดลวดลายเรียกว่า ลายเขียงใหม่หรือลายเมือง เป็นผลิตภัณฑ์ใช้กันในครัวเรือนทั่วไป เช่น กล่องสำหรับใส่ของ ใส่เครื่องประดับ หรือใช้ในทางศาสนพิธี เช่น พาน และอุบ (ผอบ) เป็นต้น โดยจะเป็นผลผลิตที่เกิดจากระบบครัวเรือนที่ชัดเจน จำนวนกว่า 12 หลังคาเรือน ซึ่งอาศัยแผ่นพับและสื่อทางเว็บไซต์ ในการให้ข้อมูลด้านการศึกษาเรียนรู้และประชาสัมพันธ์ และใช้บ้านของผู้ผลิตเป็นแหล่งสาธิตและเรียนรู้

ในการจัดการแหล่งชุมชนช่างศิลปหัตถกรรมพื้นถิ่นต่างๆ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ให้เป็นแหล่งเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้น ได้กำหนดเส้นทางการเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นเส้นทางเดียว ไปตามชุมชนช่างศิลปหัตถกรรมพื้นถิ่นต่างๆ ภายในหนึ่งวัน ดังนี้

เส้นทางการเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนช่างศิลป-
หัตถกรรมพื้นถิ่นเชียงใหม่

จุดที่หนึ่ง ชุมชนช่างทำฉัตรและควดตอง(ทองเหลือง) วัดพวกแต่ม
ตำบลพระสิงห์ เพื่อเรียนรู้และท่องเที่ยว การทำเครื่องประดับที่มาจาก
ทองเหลือง เช่น ปิ่น ดอกไม้ไหว เล็บสำหรับพ่อนเล็บ และควดตองสำหรับ
วัด เช่น ฉัตร สัปทน พุ่มดอกไม้เงินทอง เครื่องสูง ณ วัดพวกแต่มรวมถึง
เยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ ควดตอง ภายในวัดด้วยเช่นกัน โดยวิทยากรประจำ
ชุมชน

จุดที่สอง ชุมชนช่างหล่อโลหะประตู่เชียงใหม่ ตำบลช่างหล่อ
โดยผู้ที่สนใจจะต้องเข้าไปศึกษาจาก 3 ครอบครัว ที่ยังคงประกอบอาชีพ
ปั้น - หล่อ พระพุทธรูปตามรูปแบบและวิธีแบบโบราณ และสามารถ
เลือกซื้อสินค้าจากแหล่งผลิตได้โดยตรง

จุดที่สาม ชุมชนช่างทำเครื่องเงินและดุนโลหะวัลลาย ตำบล
หายยา สามารถเรียนรู้ในงานศิลปหัตถกรรมประเภทดุนโลหะและ
อลูมิเนียม และการทำเครื่องเงิน มีผลิตภัณฑ์ภายในชุมชนได้แก่ชิ้นเงิน
ภาพปูนดำที่เกิดจากการดุนโลหะชนิดต่างๆ เครื่องประดับ เครื่องใช้
ภายในครัวเรือน และของที่ระลึกต่างๆ เช่น ที่คั่นหนังสือโดยสามารถ
เยี่ยมชมแหล่งผลิต ณ บ้านของช่างแต่ละบ้านในชุมชน หรือศึกษาจาก
กลุ่มผู้ผลิตซึ่งอยู่ภายในวัดศรีสุพรรณ อีกทั้งยังสามารถชมนิทรรศการ
และการสาธิตในศูนย์เรียนรู้ภายในวัดศรีสุพรรณได้ เช่นกัน และหาก
จะจับจ่ายใช้สอยสามารถเลือกซื้อ ได้ตามกลุ่มผู้ผลิตรายย่อยในชุมชน
และร้านค้าที่เรียงรายไปตามถนนวัลลายมากกว่า 15 ร้าน

จุดที่สี่ ชุมชนช่างกระดาศโขมและตุ้งวัดเมืองสาตร ตำบล
หนองหอย โดยสามารถเข้าเยี่ยมชม ศึกษาวิธีการ กระบวนการทำ
และเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ อาทิ โคมธรรมจักร หรือโคมแปดเหลี่ยม โคม

รูปเพชร โคมรูปดาว โคมปักเป้า โคมผัดโคมหูกะต่าย โคมดั่ง โคมปัก โคมญี่ปุ่น โคมร่ม โคมเอวหรือโคมต่อ ณ บ้านแม่ครูบัวไหล คณะปัญญา ซึ่งเป็นผู้ริเริ่มงานหัตถกรรมการทำโคมล้านนาและบ้านของสมาชิกชุมชน ที่เป็นแหล่งผลิตมากกว่า 10 หลังคาเรือนและสามารถจับจ่ายใช้สอยได้จากร้านที่จำหน่ายสินค้าภายในชุมชน กว่า 20 ร้าน

จุดที่ห้า ชุมชนช่างเครื่องเขินบ้านศรีปันครีว ตำบลท่าศาลา สามารถศึกษาและเลือกซื้อสินค้าที่เป็นเครื่องเขิน เช่น กล้องสำหรับใส่ของ ใส่เครื่องประดับ หรือของใช้ในทางศาสนพิธี เช่น พาน และ อุบ (ผอบ) ซึ่งเป็นผลผลิตที่เกิดจากระบบครัวเรือนที่ชัดเจน จำนวนกว่า 10 หลังคาเรือน ซึ่งจะเป็นทั้งแหล่งผลิตผลิตภัณฑ์รวมถึงเป็นแหล่งสาธิตและเรียนรู้

เพื่อให้การจัดการการเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ชุมชนช่างศิลปหัตถกรรมพื้นถิ่นในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ บรรลุเป้าหมาย เกิดประสิทธิภาพ การศึกษาครั้งนี้จึงเสนอรูปแบบของการจัดการอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อให้ภาคประชาชนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมและการดำเนินการ โดยให้แต่ละชุมชนได้เชิญผู้ที่เกี่ยวข้องให้มีส่วนในการดำเนินการตั้งแต่การจัดประชุมระดมความคิดเพื่อหาแนวทางที่จะหาวิธีการที่เหมาะสมในการใช้จัดการปัญหาของแต่ละชุมชน เพื่อให้เกิดแหล่งบริการการเรียนรู้และท่องเที่ยวภายในชุมชน รวมทั้งประสานงานให้หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ให้การสนับสนุนดำเนินการประชาสัมพันธ์ สร้างสื่อเพื่อการเรียนรู้และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ สำหรับการท่องเที่ยวต่อไป

การอภิปรายผล

การศึกษาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพแหล่งเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนช่างศิลปหัตถกรรมพื้นถิ่น ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ในครั้งนี้ผู้ศึกษาได้มีความพึงพอใจในการศึกษาในระดับที่ค่อนข้างมาก เพราะได้ทราบจากสิ่งที่เห็นได้ชัดเจนจากแนวคิดในเรื่องของการจัดทรัพยากรที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว ในเรื่องส่วนผสมของการตลาด (Marketing Mix) สิ่งที่ชุมชนช่างศิลปหัตถกรรมพื้นถิ่นจะต้องนำมาพัฒนาต่อยอดเพื่อเพิ่มศักยภาพนั้นได้แก่ ในด้าน ผลิตภัณฑ์ (product) นั้นหมายถึงแหล่งเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนช่างศิลปหัตถกรรมพื้นถิ่น ทั้ง 5 แห่ง ทั้งหมดมีข้อดี ประการแรกสุดคือมีการคมนาคมขนส่ง (Accessibility) ที่เข้าถึงง่ายและสะดวกสบาย รวมถึงความเป็นมิตรไมตรีจากเจ้าของท้องถิ่น (Amity) โดยการให้การต้อนรับอย่างอบอุ่น การแสดงความโอปอ้อมอารี ทั้งสองนี้เป็นจุดแข็งที่ชุมชนนั้นมีอยู่แล้วหากแต่อาจยังขาดสิ่งที่ดึงดูดใจการท่องเที่ยว (Attraction) เนื่องจาก สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) ในด้านประชาสัมพันธ์ การท่องเที่ยว รวมถึงข้อมูลการท่องเที่ยวยังไม่มีเป็นกิจจะลักษณะ เช่น ศูนย์การเรียนรู้ประจำชุมชน ผู้ถ่ายทอดข้อมูลในชุมชนที่มีประสิทธิภาพ รวมถึงสื่อการเรียนรู้และให้ข้อมูลที่เหมาะสม เป็นต้น ซึ่งจะต้องนำแนวคิดการเรียนรู้มาเป็นองค์ประกอบในการออกแบบ และการสร้างสื่ออีกด้วย

ซึ่งในด้านการกำหนดราคา (Price) ยังคงเป็นการกำหนดราคาจากผู้ผลิตเองไม่ได้มีภาวะหรือกลไกตลาด เข้ามาแข่งขันมากนัก และเนื่องจากเป็นงานฝีมือ จึงต้องมีทุนด้านปัจจัยการผลิต ทุนด้านเวลา ความละเอียดของชิ้นงานเข้ามาเกี่ยวข้องเช่นกัน ฉะนั้นตัวช่วยนอกเหนือจากการที่ชุมชนจะพัฒนาเพื่อเพิ่มขีดศักยภาพตัวเองแล้ว องค์กรหรือหน่วยงานในท้องถิ่นจะต้องเป็นกำลังเสริมในการเพิ่มช่องทางในการจัด

จำหน่าย (Place) อาทิเช่น จัดงานต่าง ๆ ในชุมชน เพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวและจับจ่ายใช้สอย เลือกซื้อสินค้า จัดให้มีส่งเสริมทางการตลาด (Promotion) เพื่อเป็นการส่งเสริมภาพลักษณ์และเผยแพร่การท่องเที่ยวของชุมชนและจังหวัดเชียงใหม่ ในรูปแบบต่าง ๆ ด้วย อย่างไรก็ตามหากให้เกิดความสมบูรณ์และเกิดผลต่อชุมชนข้างหักถกรรมพื้นที่นั้นอย่างป็นรูปธรรมและชัดเจน จึงควรศึกษาในมิติที่ชุมชนยังขาดตามที่ได้กล่าวข้างต้นเพิ่มเติมอีก เพราะการศึกษาครั้งนี้มีข้อจำกัดหลายประการ ทั้งในด้านเวลาที่ใช้ศึกษาและป็นเรื่องที่เกี่ยวข้งกับชุมชนและเอกชนจึงต้องอาศัยเวลาในการศึกษาและรวบรวมข้อมูลพอสมควร การเสนอรูปแบบและวิธีการจัดการอาจจะทำได้ในบางชุมชนและไม่ได้ทั้งหมดในบางชุมชน แต่ก็ได้เสนอวิธีการและกระบวนการไปตามหลักการทางวิชาการและตามบริบทของแต่ละชุมชน

ข้อเสนอแนะ

ผลที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้เป็นเพียงข้อเสนอของงานวิจัย คงไม่เกิดประโยชน์ หากไม่มีใครหรือส่วนราชการเอาไปดำเนินการ และผู้ศึกษาเสนอแนะว่า หากจะให้ป็นประโยชน์ องค์การในภาคการปกครองส่วนท้องถิ่นและองค์กรในด้านการศึกษาควรให้ความสำคัญและมีบทบาทในการเป็นพื้นที่ที่จะช่วยเสริมให้เกิดแรงกระตุ้นให้เกิดการพัฒนา ในชุมชนข้างศิลปหักถกรรมพื้นที่แต่ละแห่ง เช่น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น มีบุคลากรที่ดูแลเรื่องดังกล่าวอยู่แล้ว หากแต่จะจัดสรรงบประมาณเพิ่มเติมในการเป็นแกนนำให้คนแต่ละชุมชนร่วมพัฒนาศักยภาพทั้งด้านตัวผลิตภัณฑ์ และการบริหารจัดการ อาจจะเป็นการฝึกอบรม หรือศึกษาดูงาน เพื่อเพิ่มขีดความสามารถและสร้างสรรค์ผลงานจากเดิมที่ผลิต

สินค้าแบบดั้งเดิม สามารถดัดแปลงให้เกิดผลิตภัณฑ์ที่เข้ากับยุคสมัย
ปัจจุบัน รวมถึงจัดกิจกรรมเพื่อกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวเข้าไปท่องเที่ยว
ในชุมชนต่างๆ ในขณะเดียวกันในภาคการศึกษาอาจจะจัดเป็นหลักสูตร
ย่อยๆ เสริมในการเรียนการสอนทั้งในระดับต่างๆ ให้เข้าไปเรียนรู้ใน
ชุมชนเพื่อกระตุ้นให้เกิดความตระหนักรู้ และสืบทอดต่อไป ในการ
ศึกษาครั้งต่อไปควรศึกษาหาหลักที่จะช่วยเสริมในด้านการตลาดสำหรับ
ชุมชนเพื่อตอบสนอง สอดคล้องกับความต้องการของตลาดท่ามกลาง
ภาวะเศรษฐกิจและบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

รายการอ้างอิง

- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2556). 9 เส้นทาง 8 วิถี แห่งอารยธรรม.
กรุงเทพฯ: องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ในพระบรม-
ราชูปถัมภ์.
- จินตนา มัชฌมบุรุษ. (2539). สรรพช่าง : ภูมิปัญญาท้องถิ่น. เชียงใหม่:
สถาบันราชภัฏเชียงใหม่.
- ฉลองศรี พิมลสมพงษ์. (2542). การวางแผนและการพัฒนาการตลาดการ
ท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ชุตินา เวทการ. (2551). การจัดการเรียนรู้สาระทัศนศิลป์บนพื้นฐาน
วัฒนธรรมชุมชน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- นิทรรศการศิลปะเครื่องปั้นดินเผา กลุ่มสลำเขลางค์. (2550). นิทรรศการ
ศิลปะเครื่องปั้นดินเผา กลุ่มสลำเขลางค์ 13 ธันวาคม 2548 -
8 มกราคม 2549 ณ หอศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ
หน้าพระลาน กรุงเทพฯ 11 สิงหาคม – 15 ตุลาคม 2549 / หอ
ศิลป์ริมнан 122 หมู่ 2 ต.บ่อ อ.เมือง จ.น่าน. กรุงเทพฯ:
มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2548). การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน.
กรุงเทพฯ: บริษัท เพรสแอนด์ดีไซน์ จำกัด.
- ปิยพร ทาวีกุล. (2544). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการ
ท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษาบ้านไหล่หิน ตำบลไหล่หิน
อำเภอเกาะคาจังหวัดลำปาง. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหา-
บัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, สาขาวิชาการจัดการมนุษย์
กับสิ่งแวดล้อม.

- ภัทรา จันทราทิตย์. (2552). *แอวสันป่าตอง มองวัฒนธรรม เลิศล้ำงานศิลป์ 3 - 4 กันยายน 2552*. เชียงใหม่: สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และบริษัท ปตท. จำกัดมหาชน.
- รสิกา อังกูร. (2546). *แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดความเป็นชนชาติไทย*. งานวิจัยทุนสนับสนุนงบประมาณแผ่นดิน มหาวิทยาลัยรามคำแหง, กรุงเทพฯ.
- หทัยกาญจน์ ตันกอง. (2552). *การวิเคราะห์อัตลักษณ์ศิลปะกลุ่มสล่าเขลางค์เพื่อออกแบบเว็บไซต์*. (การค้นคว้าแบบอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, สาขาวิชาสื่อศิลปะและการออกแบบสื่อ.
- สุชาดา วราหพันธ์. (2553). *ภาษาไทย 2 เล่ม 1*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เอมพันธ์.
- สมบูรณ์ ทำนอง. (2540). *กระบวนการฝึกลูกมือช่างฝีมืองานหัตถกรรมในชุมชนเมือง*. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, สาขาการศึกษานอกระบบ.
- สิริกร ไชยมา. (2544). *ภูมิปัญญาในวิถีชีวิตชาวล้านนา*. สถาบันราชภัฏเชียงใหม่: ศูนย์วัฒนธรรมเชียงใหม่.
- สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (2554). *ภูมิปัญญาเชิงช่างเชียงใหม่*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อภิโชค เลขะกุล. (2547). *เส้นทางการท่องเที่ยวแบบจับจ่ายสินค้าศิลปหัตถกรรม*. โครงการวิจัย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ม.ป.ท.